

Nr 28

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vuxenutbildning, såvitt propositionen hänvisats till utskottet, jämte motioner.

Genom en den 26 februari 1971 dagtecknad proposition, 1971: 37, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslagit riksdagen

dels att anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964: 401),

dels att bifalla de förslag i övrigt om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Propositionen har behandlats av socialförsäkringsutskottet såvitt angår författningsförslaget. Övriga delar av propositionen har hänvisats till utbildningsutskottet.

I detta betänkande behandlas bl. a. fråga om ändring av 5 § 2 och 3 st. studiemedelsförordningen. Ytterligare ändring av sistnämnda stycke föreslås i propositionen 1971: 81 angående studiesocialt stöd till utländska studerande, vilken kommer att behandlas i utskottets betänkande 1971: 29.

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckt motion

1) 1971: 478 av herr Stridsman m. fl. (c) om studiesociala åtgärder för att stimulera elitidrotten;

B. i anledning av propositionen väckta motioner

2) 1971: 1357 av fru Mogård och herr Nordstrandh (båda m);

3) 1971: 1361 av herr Petersson i Gäddvik och fröken Ljungberg (båda m).

Av propositionen återges endast författningsförslaget, som har följande lydelse:

Förslag till**Lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964: 401)**

Härigenom förordnas att 5, 8, 9, 11 och 15 §§ studiemedelsförordningen (1964: 401), skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Studiemedel utgå till svensk studerande så ock till annan studerande, som är bosatt i riket.

Till den som ej är heltidsstuderande utgå studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid och på grund av förvärvsarbete, vård av egna barn eller andra särskilda skäl ej kan bedriva studier på heltid.

Den som icke är svensk medborgare äger dock icke rätt till studiemedel, om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att här vinna utbildning.

Den som icke är svensk medborgare äger icke rätt till studiemedel, om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att här vinna utbildning.

8 §

Studiemedel beviljas efter ansökan.

Ansökan om studiemedel inges inom den tid och i den ordning som centrala studiehjälpnsnämnden bestämmer. Om särskilda skäl föreligga, må ansökan prövas även om den inkommit för sent.

Studiemedel beviljas för högst två eller i fall, för vilka centrala studiehjälpnsnämnden så förordnar, högst tre terminer i sänder.

9 §

Studiemedel beräknas för termin och utgå, i den mån ej annat följer av 10, 11, 12, 14 eller 16 §, med sjuttio procent av basbeloppet.

Studiemedel beräknas för termin och utgå, i den mån ej annat följer av 10, 11, 12, 14 eller 16 §, för heltidsstuderande med sjuttio procent av basbeloppet och för deltidstuderande med trettiofem procent av basbeloppet.

11 §

Det belopp som följer av 9 och 10 §§ minskas med två tredjedelar av den del av den studerandes inkomst för terminen, som överstiger fyrtio procent av basbeloppet, samt, om den studerande är gift och sammanbor med maken, därjämte med en tredjedel av den del av makens inkomst för terminen, som överstiger etthundrafyrtio procent av basbeloppet.

För heltidsstuderande minskas det belopp som följer av 9 och 10 §§ med två tredjedelar av den del av den studerandes inkomst för terminen, som överstiger fyrtio procent av basbeloppet, samt, om den studerande är gift och sammanbor med maken, därjämte med en tredjedel av den del av makens inkomst för terminen, som överstiger etthundrafyrtio procent av

Nuvarande lydelse

Såsom den studerandes inkomst räknas den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under terminen eller, om studiemedel vid ett och samma tillfälle skola beviljas för mer än en termin, den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under terminerna, delad med antalet terminer. Värdet av naturaförmåner uppskattas efter regler som fastställas av Konungen. Studiemedel, doktorandstipendium och allmänt barnbidrag anses icke såsom inkomst.

Vad i andra stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning vid beräkning av makes inkomst.

15 §

I studiemedel, till vilka den studerande enligt 5—14 §§ äger rätt, ingår studiebidrag med följande belopp, nämligen

a) om han är berättigad till studiemedel motsvarande minst sjuttio procent av basbeloppet, åttahundrasjuttiofem kronor eller,

b) om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av åttahundrasjuttiofem kronor, som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och sjuttio procent av basbeloppet.

Föreslagen lydelse

basbeloppet. För deltidsstuderande minskas det belopp som följer av 9 och 10 §§ med två tredjedelar av den del av den studerandes inkomst för terminen, som överstiger etthundrajugofem procent av basbeloppet, samt, om den studerande är gift och sammanbor med maken, därjämte med en tredjedel av den del av makens inkomst för terminen, som överstiger tvåhundra femtio procent av basbeloppet.

a) för heltidssuderande, om han är berättigad till studiemedel motsvarande minst sjuttio procent av basbeloppet, åttahundrasjuttiofem kronor, eller, om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av åttahundrasjuttiofem kronor, som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och sjuttio procent av basbeloppet,

b) för deltidssuderande, om han är berättigad till studiemedel motsvarande minst trettiofem procent av basbeloppet, fyrahundra fyrtio kronor, eller, om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av fyrahundra fyrtio kronor, som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och trettiofem procent av basbeloppet.

Utgående studiemedel utgöra i första hand studiebidrag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Motionsyrkandena

1) I motionen 1971: 478 av herr Stridsman m. fl. (c) hemställs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att förslag utarbetas till ändrade studiemedelsbestämmelser så att studiemedel i full utsträckning kan utgå till ungdomar som satsar på elitidrott och som på grund av sin idrottsutövning inte har möjlighet att bedriva studier på heltid.»

2) I motionen 1971: 1357 av fru Mogård och herr Nordstrandh (båda m) hemställs att riksdagen måtte besluta anta det vid propositionen fogade författningsförslaget med den ändringen att 5 § erhåller följande, såsom motionens förslag betecknade, lydelse:

Propositionens förslag

Motionens förslag

5 §

Studiemedel utgå till svensk studerande så ock till annan studerande, som är bosatt i riket.

Till den som ej är heltidsstuderande utgå studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid *och på grund av förvärvsarbete, vård av egna barn eller andra särskilda skäl ej kan bedriva studier på heltid.*

Till den som ej är heltidsstuderande utgå studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid.

Den som icke är svensk medborgare äger icke rätt till studiemedel, om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att här vinna utbildning.

3) I motionen 1971: 1361 av herr Petersson i Gäddvik och fröken Ljungberg (båda m) hemställs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om tilläggsdirektiv till 1968 års studiemedelsutredning, innebärande att utredningen får i uppdrag att föreslå åtgärder i syfte att skapa större enhetlighet i studiemedelslagstiftningen vad avser gifta och sammanboende under äktenskapsliknande förhållanden.»

Utskottet

I förevarande proposition föreslås bl. a. att vuxenstuderande och andra studerande inom studiemedelsystemet skall få rätt till studiemedel vid deltidstudier. Som förutsättning för denna rätt skall gälla att den studerande bedriver sina studier på minst halvtid. I övrigt innebär förslaget väsentligen följande. Studiemedel till deltidstuderande skall

kunna beviljas med hälften av vad som utgår till heltidsstuderande eller således med 35 % av basbeloppet per termin, varav 440 kr. skall utgöra studiebidrag. Härtill kommer barntillägg med samma belopp som gäller för heltidsstuderande. Utgående studiemedel skall — i enlighet med nuvarande principer för behovsprövning av studiemedel — reduceras med hänsyn till den studerandes och hans makes inkomst och förmögenhet. Fri-beloppet föreslås utgöra, beträffande egen inkomst 125 % av basbeloppet och beträffande makes inkomst 250 % av basbeloppet, allt per termin. I fråga om överskjutande belopp liksom beträffande förmögenhet skall reduktionen ske enligt nu gällande regler för heltidsstuderande.

För att deltidstuderande skall vara berättigad till studiemedel uppställs i propositionen som villkor att vederbörande skall kunna ange rimliga skäl för att han bedriver deltidstudier. Enligt författningsförslaget i denna del skall rätten till studiemedel sålunda endast gälla studerande som på grund av förvärvsarbete, vård av egna barn eller andra särskilda skäl ej kan bedriva studier på heltid.

I motionen 1971: 1357 kritiseras det föreslagna villkoret såsom stötande och principiellt betänkligt. Motionärerna anser att det medför en integritetskränkande prövning av den studerandes motiv för att bedriva deltidstudier. De yrkar att villkoret slopas.

Vid remissbehandlingen av det förslag från 1968 års studiemedelsutredning, som ligger till grund för propositionen i av utskottet behandlade delar, har de flesta remissinstanserna ansett att någon prövning av skälen till deltidstudier ej bör ske. Landsorganisationen, universitetskanslersämbetet och centrala studiehjälpnsnämnden har dock pekat på att en ovillkorlig rätt till studiemedel vid deltidstudier kan få icke önskvärda konsekvenser för ungdomsutbildningens del. Föredragande statsrådet menar att principiella skäl visserligen talar för att den studerande själv bör få avgöra om han skall studera på heltid eller halvtid. Enligt statsrådets mening bör dock såsom villkor för studiemedel till deltidstuderande åtminstone t. v. gälla att den studerande har rimliga skäl för att begränsa sina studier till deltidstudier. Prövningen av huruvida sådana skäl föreligger bör emellertid enligt statsrådet i huvudsak gälla dem som fortsätter sina studier i direkt anslutning till sin ungdomsutbildning. Beträffande vuxenstuderande, varmed i propositionen avses personer som efter ett inte alltför obetydligt studieuppehåll, exempelvis på grund av förvärvsarbete, återvänder till studierna, uttalar statsrådet att tillräckliga skäl för deltidstudier torde kunna anses föreligga generellt.

I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet i princip att det borde kunna överlåtas på den enskilde att själv avgöra den tidsmässigt lämpliga omfattningen av sina studier. En villkorslös rätt till studiemedel för deltidstudier skulle dock enligt utskottets mening för de grupper, som den föreslagna prövningen huvudsakligen är avsedd att omfatta,

kunna medföra en lockelse att i onödan övergå till deltidstudier med bl. a. förlängd studietid och förkortad återbetalningstid som följd. Med hänsyn härtill och på de skäl som statsrådet har anfört ansluter sig utskottet till propositionsförslaget i denna del. Därmed avstyrker utskottet motionen 1971: 1357.

I motionen 1971: 478 hemställs om förslag till sådan ändring av studiemedelsförordningen att ungdomar som satsar på elitidrott och därför inte kan bedriva studier på heltid skall kunna erhålla fulla studiemedel.

Enligt studiemedelsutredningen, vars förslag i den delen godtas av föredragande statsrådet, bör elitidrottstutövning kunna betraktas som ett rimligt skäl att bedriva studier på deltid. Utskottet delar denna uppfattning. Att för just denna kategori deltidsstuderande införa specialregler som medför rätt till fulla studiemedel anser utskottet däremot inte motiverat. Utskottet avstyrker därför motionen i vad den inte tillgodoses genom propositionen.

Enligt motionen 1971: 1361 bör reglerna om behovsprövning av studiemedel i förhållande till makes ekonomi utsträckas till att gälla även studerande som sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden. Motionärerna hävdar att gifta studerande uppfattar det så att de genom nuvarande regler diskrimineras i studiemedelhänseende gentemot ogifta men faktiskt sammanboende studerande. I motionen yrkas att studiemedelsutredningen ges tilläggsdirektiv i syfte att åstadkomma samma enhetlighet i bedömningen av äkta makars och faktiskt sammanboendes ekonomiska förhållanden, som redan gäller inom skatte- och sociallagstiftningen.

1968 års studiemedelsutredning har fått i uppdrag bl. a. att behandla reglerna om behovsprövning av studiemedel med hänsyn till makes inkomster. Enligt vad utskottet inhämtat kommer utredningen att i det sammanhanget överväga även den i förevarande motion aktualiserade frågan. Något riksdagsinitiativ i anledning av motionen är därför inte erforderligt, och utskottet avstyrker följaktligen densamma.

Utöver vad ovan anförts har de i propositionen framlagda förslagen inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa

- A. att riksdagen — med avslag på motionen 1971: 1357 — antager det vid propositionen 1971: 37 fogade förslaget till lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964: 401);
- B. att motionen 1971: 478 inte föranleder någon riksdagens åtgärd;
- C. att motionen 1971: 1361 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 april 1971

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Lundberg (s)*, fröken Sandell (s), herrar Magnusson i Nennesholm (c)*, Karlsson i Ronneby (s), Mundebo (fp)*, fru Håvik (s), herrar Björck i Nässjö (m), Nordberg (s), fröken Pehrsson (c), herrar Hermansson i Malmberget (vpk), Marcusson (s), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) och herr Åkerlind (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

vid *utskottets hemställan under A* av herrar Björck i Nässjö och Åkerlind (båda m), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar på s. 5 med orden »I likhet» och slutar med orden »motionen 1971:1357» bort ersättas med text av följande lydelse:

»I likhet med kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) och det helt övervägande antalet remissinstanser, som yttrat sig över studiemedelsutredningens och SVUX' förslag, är utskottet av den bestämda uppfattningen att det bör överlåtas på den enskilde att avgöra om han skall bedriva sina studier på heltid eller på halvtid. Propositionens förslag att den studerande måste kunna ange rimliga skäl för sitt val skulle, som SVUX framhåller, kunna skapa osäkerhet om när rätt till studiemedel föreligger och därför i många fall leda till att en planerad utbildning inte kommer till stånd. Det framstår som principiellt oriktigt, särskilt med tanke på att den övervägande delen av studiemedlen utgörs av lånemedel, att studiemedelsnämnderna skall besluta om rimliga skäl för deltidstudier föreligger. Någon motsvarande prövning görs inte av utbildningsmyndigheten, utan vederbörande kan registrera sig som deltidstuderande vid en institution utan att behöva ange några skäl här för. Det är vidare alldeles uppenbart att kravet på rimliga skäl kommer att leda till en väsentligt utökad arbetsbelastning för studiemedelsnämnderna utan att man därmed åstadkommer nämnvärt större garantier mot missbruk av rätten till studiemedel vid deltidstudier. Utskottet vill slutligen betona att det råder allmän enighet om att någon prövning huruvida rimliga skäl föreligger inte skall företas beträffande vuxenstuderande. Detta har emellertid inte kommit till uttryck i författningsförslaget, och statsrådets definition av »vuxenstuderande» är enligt utskottets mening alltför vag och otydlig. Därmed föreligger också risk för att åtskilliga vuxenstuderande, alltså just den grupp vars utbildningsmöjligheter man vill förbättra genom propositionen, blir uteslagna från rätten till studiemedel vid deltidstudier. Ett av de väsentliga syftena med propositionen kan därmed bli förfelat.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det föreslagna villkoret för rätt till studiemedel vid deltidstudier bör slopas. Utskottet tillstyrker alltså motionen och avstyrker propositionen i förevarande del.»

dels ock att utskottet under A bort hemställa

»att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtas i det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964: 401) — med bifall till motionen 1971: 1357 för sin del antar nämnda förslag med den ändringen att 5 § erhåller följande såsom *utskottets förslag* btecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

5 §

Studiemedel utgå till svensk studerande så ock till annan studerande, som är bosatt i riket.

Till den som ej är heltidsstuderande utgå studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid *och på grund av förvärvsarbete, vård av egna barn eller andra särskilda skäl ej kan bedriva studier på heltid.*

Till den som ej är heltidsstuderande utgå studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid.

Den som icke är svensk medborgare äger icke rätt till studiemedel, om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att här vinna utbildning.»